



УДК 378.014.24(4)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-362-371](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-362-371)

Забіяка Ірина Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет, тел.: (050) 814-96-57, <https://orcid.org/0000-0002-9535-5490>

Ковальчук Оксана Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет, тел.: (050) 765-12-44, <https://orcid.org/0000-0001-5371-9543>

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

Анотація. У статті представлені результати вивчення досвіду інтернаціоналізації освітнього процесу в університетах Європейського Союзу, розкрито передумови зміни цілей, завдань та змісту інтернаціоналізації у системі вищої професійної освіти країн Європейського Союзу (ЄС).

Актуальність дослідження визначається високою значущістю завдання інтернаціоналізації освітнього процесу. Вивчення конструктивного досвіду університетів країн ЄС щодо інтернаціоналізації освітнього процесу та виявлення раціональних ідей інтернаціоналізації з метою можливостей їх адаптації до особливостей української вищої професійної школи.

У статті уточнено визначення та сутнісні характеристики інтернаціоналізації освітнього процесу, розкрито її організаційно-педагогічні умови в університетах Європейського Союзу. Сформульовані та проаналізовані ідеї, що лежать в основі ефективної інтернаціоналізації освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти, а саме проаналізовано ідеї всебічності та контекстуальності.

У процесі вивчення проблеми були визначені і охарактеризовані основні зміни процесу інтернаціоналізації в Європі, що були здійснені протягом останнього десятиліття. Визначено, що процес інтернаціоналізації, основне завдання якого полягає у підвищенні якості освіти та науково-дослідної діяльності, виступає пріоритетним напрямом діяльності закладів вищої освіти. Основна увага актуалізується на створенні умов для формування міжкультурних компетентностей у здобувачів вищої освіти.

Виявлено основні складності у реалізації ініціатив щодо розвитку інтернаціоналізації у вітчизняній вищій школі.

Ключові слова: вища професійна освіта, Європейський простір, інтернаціоналізація освітнього процесу, педагогічні умови, інтернаціоналізація.



Zabiyaka Iryna Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign and Ukrainian Philology, Lutsk National Technical University, tel.: (050) 814-96-57, <https://orcid.org/0000-0002-9535-5490>

Kovalchuk Oksana Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign and Ukrainian Philology, Lutsk National Technical University, tel.: (050) 765-12-44, <https://orcid.org/0000-0001-5371-9543>

INTERNATIONALIZATION OF HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN EUROPE

Abstract. The article presents the results of the study of the experience of internationalisation of the educational process in European universities, reveals the prerequisites for changing the goals, objectives and content of internationalisation in the European Union (EU) higher vocational education system.

The relevance of the study is determined by the great importance of the task of internationalization of the education process. Studying the constructive experience of EU universities in the internationalization of the educational process and identifying rational ideas of internationalization in order to adapt them to the features of the Ukrainian higher professional school.

The article clarifies the definition and essential characteristics of internationalization of the educational process, reveals its organizational and pedagogical conditions in the universities of the European Union. The ideas that underlie the effective internationalization of the educational process in the modern institution of higher education are formulated and analyzed, namely the ideas of comprehensiveness and contextuality are analyzed.

In the process of studying the problem, the main changes in the process of internationalization in Europe that have been made over the past decade have been identified and characterized. It is determined that the process of internationalization, the main task of which is to improve the quality of education and research activities, is a priority activity of higher education institutions. Emphasis is placed on creating conditions for intercultural skills training among applicants for higher education.

The main difficulties in the implementation of initiatives for the development of internationalization in the domestic higher education have been identified.

Keywords: higher vocational education, European space, internationalization of the educational process, pedagogical conditions, internationalization.

Постановка проблеми. В умовах формування європейської науково-освітньої мережі й транснаціонального інтелектуального простору все більшої актуальності набуває інтернаціоналізація вищої освіти. Інтернаціоналізація



вищої освіти є однією з основних загальноосвітніх тенденцій у розвитку вищої освіти протягом останніх двох десятиліть. За цей час помітні зміни зазнали як зміст даного процесу, так і форми та методи його реалізації. Інтеграція української вищої освіти у глобальний європейський освітній простір вимагає чіткого розуміння передумов, сутності, потенціалу та впливу інтернаціоналізації на розвиток освітнього сектора. Цінним у даному контексті є вивчення досвіду європейських країн, а також окремих ЗВО Європи, де даному напрямку діяльності традиційно приділяється велика увага як важливому фактору підвищення якості вищої освіти.

Інтернаціоналізація освітнього процесу як комплекс стратегій та ініціатив з інтеграції міжнародних аспектів у зміст та організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти стала однією з ключових тенденцій ХХІ століття у країнах Європейського союзу (ЄС) та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтернаціоналізації вищої освіти достатньо висвітлена як у вітчизняній так і в зарубіжній науковій літературі. Феномен інтернаціоналізації вищої освіти на глобальному рівні розкрити у наукових дослідженнях М.Дебич, В. Зінченко, С. Курбатова, А. Сбруєвої, І.Степаненко та інших. Процес інтернаціоналізації вищої освіти в контексті модернізації Європейського освітнього простору досліджували В. Зінченко, С. Калашнікова, О. Локшина, В. Луговий, А. Сбруєва, Ж. Таланова та інші. Інтернаціоналізації вищої освіти різних країн світу розглядали Н. Авшенюк, О. Огієнко, В. Солощенко, А. Чирва.

Фундаторами вивчення феномену інтернаціоналізації вищої освіти були Philip Altbach, H. de Wit, F.Hunter. Серед зарубіжних науковців, які активно досліджували цю проблему, можна виділити J.Beelen, L.Howard, C.Kerr, J. Knight, K.Beck, U. Teichler, B.Waterstone.

Методи дослідження. Під час наукового пошуку у розкритті зазначеної теми було використано такі методи: аналіз наукової вітчизняної та зарубіжної літератури з проблеми дослідження, систематизація, узагальнення та інтерпретаційно-аналітичний метод.

Мета статті розкрити феномен інтернаціоналізації освітнього процесу у системі вищої професійної освіти країн Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Наразі вищою школою країн ЄС накопичено досить багатий досвід у галузі інтернаціоналізації освітнього процесу, активно застосовуються стратегії та тактики, що довели свою ефективність, апробуються та впроваджуються нові технології навчання.

В умовах входження вищої школи України в Європейський та світовий освітній простір, коли «цивілізація України та Заходу ... повинні будувати освітню політику на принципах інтеграції, взаємодії» [7,с.34], всебічний критичний аналіз досвіду країн ЄС в галузі інтернаціоналізації освітнього процесу є своєчасним та доцільним.



Аналіз досвіду європейських країн дозволив виділити організаційно-педагогічні умови ефективної інтернаціоналізації освітнього процесу, а також основні ідеї, що лежать у її основі.

Інтернаціоналізація стає найважливішим вектором розвитку вищої професійної освіти в країнах ЄС під впливом передумов політичного характеру (освіта ЄС, підписання Генеральної угоди щодо освітніх послуг і, як наслідок, розвиток транскордонної освіти), соціально-економічних факторів (глобалізація, світова фінансова криза, зростання імміграції, безробіття; просування політики багатомовності та паралельне висування англійської мови як мови міжнародного спілкування; диверсифікація та зростання масовості вищої освіти, підвищення професійної мобільності в Європі), а також факторів академічного характеру (реалізація принципів Болонського процесу, реформування національних систем вищої освіти в країнах ЄС з метою підвищення якості вищої освіти, розвиток концепції навчання протягом усього життя та системи забезпечення якості вищої освіти, акцент на підготовці випускників готових до успішного життя та роботи в полілінгвальному та полікультурному середовищі) [10].

Під впливом перерахованих процесів трансформуються цілі, завдання та зміст інтернаціоналізації у закладах вищої освіти країн Європейської співдружності. Якщо в 90-х роках XX століття інтернаціоналізація у вищій освіті трактувалася як «процес інтеграції міжнародного та міжкультурного виміру в освітні, науково-дослідні та соціальні функції вищого закладу освіти» [6], а основними її компонентами виступали розвиток академічної мобільності студентів та викладачів, а також зміцнення міжнародних зв'язків вузів та їх співпраці, то на початку XXI століття акцент переноситься на реалізацію практичних заходів, спрямованих на формування у всіх здобувачів освіти загальних та професійних компетентностей, необхідних для успішного життя та трудової діяльності в полікультурному та полілінгвальному середовищі.

Зміщення акцентів у ціннісно-цільовому та змістовному компонентах інтернаціоналізації знаходить своє підтвердження в тому, що провідні зарубіжні дослідники в даній галузі (J. Beelen, J. Knight, B. Leask, H. de Wit та ін.) переходять від вивчення інтернаціоналізації вищої освіти (internationalization of higher education), що є підсистемою неперервної освіти, до дослідження інтернаціоналізації освітнього процесу (internationalization of curriculum), що передбачає більш глибокий аналіз впливу інтернаціоналізації на якість освітнього процесу – системи, що забезпечує єдність цільового, змістовного, діяльного та результативно-оціночного блоків освітньої діяльності закладів освіти. Ключовим завданням ЗВО у цьому контексті стає інтеграція міжнародних аспектів у зміст та організацію освітнього процесу [2].

Як зазначалося вище, інтернаціоналізація освітнього процесу спрямована, перш за все, на підготовку всіх здобувачів освіти до успішної



особистісної та професійної самореалізації в постійно змінюваному, полікультурному та багатомовному сучасному світі. Для цього студенти мають набути у закладі вищої освіти відповідні загальні та професійні компетентності, формуванню яких і покликана сприяти інтеграція міжнародних аспектів у зміст та організацію освітнього процесу.

Ці міжнародні аспекти, що часто зарубіжними вченими визначаються як «міжнародний компонент»[4], інтегруються у зміст навчання через знайомство здобувачів освіти із сучасними раціональними науковими ідеями та концепціями у тій чи іншій професійній галузі; у викладання – за допомогою застосування методів навчання та оцінки результатів освітньої діяльності студентів з урахуванням проблем міжкультурної особистісної та професійної взаємодії. У навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти міжнародні аспекти впроваджуються шляхом участі студентів в аудиторній та поза аудиторній міжнародній освітній та науково-дослідній діяльності; в організаційний супровід – створенням адекватної матеріально-ресурсної бази, яка всебічно забезпечує ефективну інтернаціоналізацію освітнього процесу.

Результатом впровадження у європейських університетах комплексу перерахованих заходів стає більш високий рівень сформованості у здобувачів освіти таких навичок, як уміння ефективно працювати у міжнародній команді, навичок критичного мислення у ситуаціях, які мають міжнародні чи міжкультурні аспекти; успішне формування у студентів міжкультурної компетентності, а також професійних компетентностей, узгоджених з відповідними вимогами міжнародних галузевих стандартів. Одночасно продовжує розвиватися академічна мобільність студентів та викладачів, міжнародна освітня та науково-дослідна взаємодія університетів і, як наслідок, підвищуються міжнародна репутація та привабливість закладу вищої освіти.

За результатом аналізу інтернаціоналізації освітнього процесу в університетах Європейського Союзу можна виділити наступні основоположні організаційно-педагогічні умови її ефективності у професійній освіті: розвиток мовних центрів як підрозділів, що сприяють створенню та розвитку полілінгвального освітнього та науково-дослідницького середовища; актуалізація змісту освітніх професійних програм у відповідно до загальноєвропейських вимог у тій чи іншій галузі; сприяння професійному розвитку викладачів у контексті інтернаціоналізації освітнього процесу; зовнішня оцінка якості реалізованих напрямів діяльності з інтернаціоналізації освітнього процесу»[8].

Для того щоб створити цілісну картину освітнього процесу, коротко зупинимося на кожній із перерахованих вище умов.

Значний внесок мовних центрів університетів у створення та зміцнення в них ефективного мовного середовища та, як наслідок, сприяння інтернаціоналізації освітнього процесу обумовлено тим, що спектр напрямів



їхньої діяльності включає не лише реалізацію курсів іноземної мови, а й широкий спектр курсів, націлених на формування міжкультурної компетентності суб'єктів освітнього процесу, а також курсів навчання академічному письму викладачів та студентів для підвищення їх публікаційної активності у міжнародних наукових виданнях; курсів підготовки учасників до написання заявок на здобуття міжнародних освітніх та науково-дослідних грантів. Особливого значення для підвищення ефективності ініціатив мовних центрів набуває узгодженість їх роботи з діяльністю усього університету, що досягається шляхом тісної співпраці мовних центрів та інших підрозділів ЗВО.

Актуалізація змісту освітніх програм відповідно до загальноєвропейських вимог у певній професійній галузі, що відбувається через гармонізацію із загальноєвропейськими освітніми та професійними стандартами, сприяє успішному вирішенню головного завдання вищої професійної школи – підготовці студентів до успішного життя та професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Конструктивна реалізація перерахованих стратегій та ініціатив досягається, в тому числі, за підтримки університетів урядом країн та інших освітніх структур, у тому числі Європейської комісії (ЄК), професійного розвитку викладачів. Надана викладачам фінансова підтримка – гранти університетів та ЄК, а також науково-методичний супровід викладачів – організація їх участі у спеціалізованих курсах підвищення кваліфікації та стажування, у тому числі закордонних, участь у конференціях та інших платформах наукової дискусії – дозволяє викладачам бути активними учасниками процесу інтернаціоналізації освітнього процесу»[5].

Основною умовою інтернаціоналізації в університетах ЄС є також зовнішня оцінка якості освітньої діяльності. Аналіз досвіду участі університетів у таких процедурах зовнішньої оцінки, як акредитація та аудит, показав, що проходження подібних процедур сприяє як оцінці досягнутих результатів інтернаціоналізації, так і отримання інформації про можливі шляхи підвищення ефективності заходів, що реалізуються.

В контексті розвитку вітчизняної вищої професійної школи, варто зазначити, що інтернаціоналізація освіти не є для України абсолютним нововведенням, хоча протягом останніх 10-15 років відбувається значна зміна змісту цього процесу. Поряд з такими «традиційними» для українських ЗВО напрямів міжнародної діяльності, як академічне та науково-дослідницьке співробітництво університетів, відбувається активний розвиток академічної мобільності студентів та викладачів, розвиток міжнародних проєктів, інтеграція міжнародних аспектів в організацію та зміст освітнього процесу вітчизняних закладів вищої професійної освіти [11].



Активне сприяння з боку держави та самих ЗВО інтеграції міжнародних складових у зміст освіти, методи викладання та оцінки освітньої діяльності студентів в українській вищій школі реалізується через впровадження в освітній процес низки міжнародних регулятивних документів, таких як Європейська система (рамка) кваліфікацій (EQF), Рекомендації з використання європейської системи накопичення та перенесення зачетних одиниць (ECTS), а також зарубіжні/міжнародні галузеві стандарти. За допомогою розробки та впровадження в освітній процес узгоджених з перерахованими вище документами національних регулятивних та нормативно-правових документів, таких як: Державні стандарти вищої професійної освіти, освітньо-професійні програми, програмні результати навчання, фахові компетентності тощо. За рахунок розвитку активних та інтерактивних методів навчання, що сприяють залученню здобувачів вищої професійної освіти у міжкультурний діалог; шляхом розширення міжнародного освітнього та науково-дослідного співробітництва за допомогою відкриття програм спільних/подвійних дипломів; через фінансування інтернаціоналізації за допомогою різних грантів та проектів.

Інтернаціоналізація у європейських ЗВО реалізується через системний підхід, коли інтернаціоналізація є стратегічно скоординованою діяльністю усіх підрозділів університету, спрямованою на впровадження міжнародних компонентів у всі напрямки діяльності університету, оцінку ефективності даної діяльності та вироблення подальших заходів з інтернаціоналізації.

Інтернаціоналізація освітнього процесу в європейській вищій школі вибудовується на основі ідеї її всебічності, що передбачає активну та відповідальну співпрацю усіх членів академічної спільноти та поширюється на усі компоненти освітнього простору університету. Комплексні зміни, що відбуваються в освітньому процесі університету, спрямовані на підвищення якості вищої професійної освіти.

Особливо варто зазначити цінність організації систематичного інформаційного супроводу, коли підрозділи, які мають позитивний досвід у професійній галузі освітнього процесу, діляться своїми «успішними надбаннями» та обговорюють можливі труднощі. Така внутрішньо університетська взаємодія підвищує ефективність зовнішньої міжнародної співпраці для кожного із підрозділів-учасників за рахунок розширення можливостей міждисциплінарних досліджень, високого рівня готовності співробітників до підготовки грантової документації та ефективного управління проектами та залучення до участі в них здобувачів вищої освіти.

Всебічний, системний підхід до інтернаціоналізації полягає також в інтеграції в освітній процес так званих «вікон мобільності» (mobility windows), що є тимчасовим проміжком, «вбудованим» в освітній процес для участі студентів у програмах зарубіжної академічної мобільності, що вирішує



проблему фрагментарності освітнього досвіду, що отримується студентами за кордоном [3].

Ідея всебічності інтернаціоналізації освітнього процесу актуалізується і в змістовно-методичному аспекті через системність і наступність впровадження «міжнародного компонента» в освітній процес. Така інтеграція організована за допомогою застосування активних та інтерактивних методів навчання (у тому числі дистанційних), що набувають міжнародну форму: проблемні лекції із залученням зарубіжних матеріалів, відеоконференції із зарубіжними університетами, дебати на міжнародні теми, рольові ігри та метод кейсів із розглядом проблемних ситуацій у різних країнах, практики в міжнародних компаніях тощо.

Результатом впровадження в університетах активних та інтерактивних методів, що містять міжнародний аспект, є набуття студентами такими компетентностей, як уміння вибирати доцільні способи вербального та невербального спілкування на основі знань про науку та культуру інших народів у ході діалогу культур, а також готовність до творчої професійної діяльності у міжнародному контексті.

Конструктивною є також трансляція ідеї всебічності інтернаціоналізації у функціонування системи внутрішнього контролю якості європейських університетів та залучення зовнішніх уповноважених агенцій щодо оцінки якості освітнього процесу.

Значний внесок у підвищення якості освітніх професійних програм, що розробляються та реалізуються внесли національні, загальноєвропейські та міжнародні професійні асоціації.

Додатковим стимулом інтеграції до освітніх програм міжнародних та міжкультурних аспектів стала розробка програми подвійних та спільних дипломів між університетами країн ЄС та за його межами. Набули розвитку спільні програми в галузі інженерії. Так у 1997 році була створена загальноєвропейська інженерна Асоціація T.I.M.E (Top Industrial Managers for Europe), основним напрямом діяльності якої стала організація навчання за програмою подвійного диплома в галузі інженерії, розвиток академічної мобільності та підвищення якості вищої інженерної освіти.

Таким чином, збереження кращих традицій національних закладів вищої професійної освіти та паралельна інтеграція зарубіжних концепцій та досягнень у певній галузі науки з урахуванням цілей та завдань конкретного ЗВО, факультету, окремої освітньої програми, а також перегляд форм та методів викладання, можуть розглядатися як приклад конструктивної реалізації ідеї контекстуальності інтернаціоналізації освітнього процесу, насамперед, на благо кожного окремого студента.

Вивчений конструктивний досвід інтернаціоналізації освітнього процесу в університетах ЄС, заснований на ідеї всебічності та





контекстуальності, дозволив нам сформулювати низку пропозицій щодо ефективності української вищої професійної школи.

Так, ідея всебічності інтернаціоналізації освітнього процесу може бути використана в наступних аспектах: в організаційному аспекті – підвищення рівня взаємодії міжнародних відділів, мовних та навчальних підрозділів, забезпечення систематичності та наступності їхньої співпраці; створення на базі кожного українського університету мовних центрів з функціоналом, що включає спектр видів та напрямів діяльності з інтернаціоналізації освітнього процесу, зокрема, реалізацію мовної політики у тісній взаємодії з навчальними підрозділами; створення української асоціації мовних центрів, що виконує функцію аналітичного центру із забезпечення та підвищення якості мовної освіти; поетапна інтеграція в освітній процес «вікон мобільності».

У змістовно-методичному аспекті результатом реалізації ідеї всебічності інтернаціоналізації може стати актуалізація змісту освітніх програм відповідно до положень міжнародних освітніх та професійних стандартів за рахунок інтеграції міжнародних аспектів у заплановані програмні результати навчання та більш активне застосування активних та інтерактивних методів навчання, які залучають студентів до міжнародного діалогу.

Висновки. Інтернаціоналізація вищої освіти як багаторівневий феномен вивчається на сучасному етапі у світовому, континентальному, національному, локальному та індивідуальному аспектах. Системний підхід на основі ідей всебічності та контекстуальності, як свідчить досвід країн ЄС, є обов'язковою умовою ефективної реалізації цілісного комплексу заходів, спрямованих на інтернаціоналізацію освітнього процесу у сучасному закладі вищої освіти.

Перспективу подальших досліджень проблеми інтернаціоналізації вищої професійної освіти вбачаємо у вивченні чинників впливу на інтернаціоналізації вищої освіти з метою формування міжнародного іміджу університету.

Література:

1. Altbach Ph., de Wit H. (2018). Are We Facing a Fundamental Challenge to Higher Education Internationalization. *International Higher Education*. No 93. Boston: Boston College Center for International Higher Education. pp. 2–4
2. De Wit H., Hunter F., Howard L. & Ergon-Polak E. (2015). Internationalisation of Higher Education. Study. Brussels, European Parliament. 319 p.
3. Brandenburg U., de Wit H., Jones E., Leask B. & Drobner A. (2020). Internationalization in Higher Education for Society (IHES). Concept, Current Research and Examples of Good Practice (DAADStudies). Bonn: DAAD. 108 p.
4. Knight J. (2003). Updating the Definition of Internationalization. *International Higher Education*.
5. Teichler U. (2017). Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. *Journal of International Mobility*. No. 5. pp. 177–216.



6. Аналіз зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій (2015). *Вища освіта України*. № 3, додаток 2. С. 154- 280.
7. Дебич М. А. (2017) Перспективи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти: європейський вимір для України. *Вища школа*. № 2 (151). С. 33-42.
8. Дебич М. А.(2018) Механізми інтернаціоналізації університетів Європейського Союзу: культурно-гуманітарний вимір. Київ. ІВО НАПН України. С. 131–172.
9. Курбатов С. (2011) Інтернаціоналізація як сутнісна складова університетської місії в сучасних умовах. *Вища освіта України*. Дод. 2, № 3, т. 7 (32) С. 183-192.
10. Сбруєва А.(2013) Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. *Вища освіта України*. № 3. С. 89-95.
11. Степаненко І. В.(2015) Філософсько-методологічні проблеми узгодження національного, загальноєвропейського і глобального у процесах інтернаціоналізації вищої освіти. Зб. наук. праць. Київ. Вид-во «Гілея». Вип. 100 (9). С. 203-212.

References:

1. Altbach Ph., de Wit H. (2018). Are We Facing a Fundamental Challenge to Higher Education Internationalization. *International Higher Education*. No 93. Boston: Boston College Center for International Higher Education. pp. 2–4 [in English].
2. De Wit H., Hunter F., Howard L. & Ergon-Polak E. (2015). Internationalisation of Higher Education. Study. Brussels, European Parliament. 319 p. [in English].
3. Brandenburg U., de Wit H., Jones E., Leask B. & Drobner A. (2020). Internationalization in Higher Education for Society (IHES). Concept, Current Research and Examples of Good Practice (DAADStudies). Bonn: DAAD. 108 p. [in English].
4. Knight J. (2003). Updating the Definition of Internationalization. *International Higher Education*. [in English].
5. Teichler U. (2017). Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. *Journal of International Mobility*. No. 5. pp. 177–216. [in English].
6. Analiz zarubizhnoho dosvidu internatsionalizatsii vyshchoi osvity na osnovi kulturno-humanitarnykh stratehii [Analysis of the international experience of internationalization of higher education using cultural and humanitarian strategies] (2015). *Vyshcha osvita Ukrainy*. 3, 2, 154- 280. [in Ukrainian].
7. Debych M. A. (2017) Perspektyvy rozvytku internatsionalizatsii vyshchoi osvity: yevropeyskyi vymir dlia Ukrainy [Development prospects for internationalisation in higher education: the European dimension for Ukraine]. *Vyshcha shkola*. 2 (151), 33-42. [in Ukrainian].
8. Debych M. A.(2018) Mekhanizmy internatsionalizatsii universytetiv Yevropeiskoho Soiuzu: kulturno-humanitarnyi vymir [Mechanisms of internationalization of European Union universities: cultural and humanitarian dimension]. Kyiv. IVO NAPN Ukrainy, 131–172. [in Ukrainian].
9. Kurbatov S. (2011) Internatsionalizatsiia yak sutnisna skladova universytetskoï misii v suchasnykh umovakh [Internationalisation is an essential component of the university's mission in today's conditions]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2, 3, 7 (32), 183-192. [in Ukrainian].
10. Sbruieva A.(2013) Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity: priorytety kompleksnoi stratehii Yevropeiskoho Soiuzu [Internationalization of higher education: priorities in the EU Integrated Strategy]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 3, 89-95. [in Ukrainian].
11. Stepanenko I. V.(2015) Filosofsko-metodolohichni problemy uzghodzhennia natsionalnoho, zahalnoievropeiskoho i hlobalnoho u protsesakh internatsionalizatsii vyshchoi osvity [Philosophical and methodological issues of national, European and global harmonisation in the processes of internationalisation of higher education]. *Zb. nauk. prats. Kyiv. Vyd-vo «Hileia»*. Vyp. 100 (9), 203-212. [in Ukrainian].